

Ірина Володимирівна РИЖУК

к.ю.н., доцент кафедри, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5916-3774>

e-mail: irina.ryzhuk.vl@gmail.com

Алла Миколаївна ІВАНОВСЬКА

д.ю.н., доцент, професор кафедри, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8608-5030>

e-mail: ivanovskaalla@gmail.com

Ірина Леонідівна ЛИТВИНЕНКО

к.ю.н., доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4948-1293>

e-mail: lytvynenko380@gmail.com

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ПРО СТАН ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

У статті проаналізовано стан закріплення права на інформацію про стан довкілля та навколишнього природного середовища в національних нормативно-правових актах. Окреслено зміст екологічної інформації, що міститься в актах міжнародного характеру. Визначено проблему співвідношення екологічної інформації та інформації про стан навколишнього природного середовища. Доведено, що поняття «довкілля» є ширшим за своїм змістом, ніж «навколишнє природне середовище». Узагальнюючи, запропоновано дефініцію «екологічна інформація». У договорах, які укладаються між туроператором та турагентом і між туристом та туристичною компанією при наданні туристичних послуг визначено обов'язок надавати інформацію та право отримувати інформацію про стан навколишнього природного середовища.

Ключові слова: право на інформацію, екологічна інформація, довкілля, навколишнє природне середовище, туристичні послуги

ВСТУП

Стан довкілля є важливим чинником, що впливає на здоров'я людини. Одним із засобів, що забезпечує право громадян на охорону здоров'я від несприятливого впливу навколишнього середовища є право на інформацію про чинники, які впливають на здоров'я. На сучасному етапі розвитку суспільства простежується тенденція до зростання ролі інформації у вирішенні глобальних проблем, що обумовлює висновок про те, що «в сучасних умовах найвищого рівня цивілізації досягає та держава, яка буде мати у своєму розпорядженні найбільш якісну інформацію, швидко її опрацьовувати та ефективно використовувати для досягнення загальнолюдських цінностей» [1, с. 116].

Важливо зазначити, що достовірна інформація про стан довкілля є підґрунтям для формування ефективної екологічної політики держави. У зв'язку з цим можна стверджувати, що суспільство, яке має високий рівень інформатизації, здатне успішно вирішувати й економічні, і природоохоронні проблеми. У зв'язку з наведеним особливого значення набувають питання, пов'язані з реалізацією права на інформацію про стан довкілля.

МЕТА статті полягає у визначенні місця конституційного права на інформацію про стан довкілля серед інших конституційних прав, аналізі співвідношення понять «довкілля» та «навколишнє природне середовище» в межах нормативно-правового регулювання, визначенні рівня нормативно-правового закріплення права на інформацію про стан навколишнього середовища у наданні туристичних послуг.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є аналіз національних та міжнародних правових актів, наукових праць, матеріалів періодичних видань, договорів у сфері надання туристичних послуг. У проведенні дослідження використано методи аналізу, синтезу, порівняння й узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до ст. 50 Конституції України «кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена» [2].

Отже, зі змісту наведеної норми, бачимо, що екологічні права громадян знаходяться в тісному взаємозв'язку з інформаційними. Необхідно відзначити, що у національному законодавстві називаються й регламентуються різні види інформації з конкретної сфери громадських відносин, не є виключенням і екологічна інформація.

Але, незважаючи на значну законодавчу базу, реалізація цих прав є серйозною проблемою, яка спричинена високим рівнем еколого-правового нігілізму населення та браком належного обсягу правозастосовчої практики, оскільки право на отримання екологічної інформації дозволяє, зі свого боку, реалізувати й інші важливі права, такі як право на безпечне довкілля, на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю або майну екологічним правопорушенням. У зв'язку з цим особливого значення набуває ситуація, коли відбувається зіткнення інтересів держави і прав грома-

дзя на екологічну інформацію.

Чинне національне законодавство не містить дефініції «екологічна інформація», але аналіз ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3] дає підстави констатувати, що «екологічна інформація це інформація про стан навколишнього природного середовища».

У контексті дослідження права на інформацію про стан довкілля та його захисту було б корисним нормативне вирішення зазначеного питання. Законодавча невизначеність змісту зазначеного права унеможливило його належну практичну реалізацію та надає йому декларативного характеру.

Пункт «е» ч. 1 ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» закріплює право кожного громадянина України на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом [3].

Натомість Конституція України у ст. 50 проголошує право кожного на вільний доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення [2], з чого ми вбачаємо невідповідність наведених норм та обмеження осіб, які на законних підставах перебувають на території нашої держави в отриманні екологічної інформації.

На думку М.М. Бринчук [4, с. 248], екологічна інформація може містити дані стосовно:

- стану води, повітря, фауни, флори, землі, ґрунту, надр, природних ландшафтів і комплексів;
- екологічної загрози або ризику для здоров'я й життя людей;
- хімічного, фізичного та (або) біологічного впливу на стан навколишнього природного середовища і його джерело;
- діяльності, яка негативно впливає або може вплинути на природні об'єкти й людину;
- заходів охорони навколишнього природного середовища, зокрема правових, адміністративних та інших заходів;
- діяльності державних органів, юридичних осіб і громадян-підприємців у сфері розпорядження природними ресурсами, природокористування, охорони навколишнього середовища, забезпечення дотримання та захисту екологічних прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, якщо необхідність такої діяльності встановлена національним законодавством.

Окрім національного законодавства є доцільним здійснення аналізу актів міжнародного характеру, зокрема регулювання права на екологічну інформацію міститься в Директиві 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2003 р. про доступ громадськості до екологічної інформації, якою визначається, з одного боку, стан «води, повітря, землі, фауни, флори, сільськогосподарських земель і заповідників», а з іншого – як діяльність, яка або надає або може сприяти негативний вплив на навколишнє середовище, або захищає його [5].

Більш широко зміст екологічної інформації регламентується Модельним законом про охорону навко-

лишнього середовища, який прийнято Радою Європи у 1954 р., згідно зі ст. 21 якою вона включає інформацію про стан води, повітря, ґрунту, фауни, флори, землі й окремих природних ділянок; про діяльність (пов'язану, наприклад, з такими негативними впливами, як шум) або заходи, які негативно впливають або можуть впливати на ці об'єкти; про види діяльності або заходи, спрямовані на їх охорону, включаючи адміністративні заходи і програми управління охороною навколишнього середовища. Причому ця інформація може існувати в письмовій, візуальній, усній формі.

Відповідно до Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань навколишнього середовища, екологічна інформація означає будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі:

а) про стан складових навколишнього середовища, таких як повітря й атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми та взаємодію між цими елементами;

б) фактори (речовини, енергія, шум, випромінювання тощо), а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди у галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, аналіз витрат і результатів та інший економічний аналіз та припущення, використані при прийнятті рішень із питань стосовно навколишнього середовища;

в) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд та споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складників навколишнього середовища або через ці складники чинники, діяльність або заходи, згадані у підпункті «б» [6].

Вважаємо, що на сьогодні існує проблема – співвідношення екологічної інформації та інформації про стан навколишнього природного середовища, через те що дуже часто авторами під екологічною інформацією розуміється право на достовірну інформацію про стан навколишнього природного середовища. Інакше кажучи, вони сприймаються як тотожні [7, с. 17]. Вважаємо таку позицію дещо суперечливою.

Дійсно, екологічна інформація включає в себе інформацію про стан навколишнього середовища, однак, з огляду на законодавче визначення навколишнього середовища, яке охоплює широке коло елементів, пов'язаних з умовами існування людини. Вони розподіляються за трьома групами об'єктів:

- об'єкти природного (живого) середовища (флора, фауна);
- об'єкти неживого середовища (морські і прісноводні басейни – гідросфера), повітряний басейн (атмосфера), ґрунт (літосфера), навколосферний космічний простір;
- об'єкти «штучного» середовища, створеного людиною у процесі його взаємодії з природою.

У сукупності все це складає систему навколишнього середовища, що залежно від територіальної сфери може бути підрозділена на глобальну, регіо-

нальну й національну.

Довкілля ж це оточення, в якому функціонує об'єкт (повітря, вода, земля, флора, фауна тощо). У буквальному розумінні цей термін означає все те, що оточує людину, а тому може інтерпретуватися як простір та об'єкти навколишнього середовища (природного навколишнього середовища, соціального навколишнього середовища, виробничого навколишнього середовища, антропогенного навколишнього середовища, космічного навколишнього середовища тощо). Отже поняття «довкілля» є ширшим за своїм змістом, ніж «навколишнє природне середовище».

Узагальнюючи вищенаведене, під екологічною інформацією доцільно розуміти відомості про навколишнє середовище, про діяльність, яка негативно впливає (або що може впливати) на навколишнє середовище й організм людини, а також відомості про заходи з охорони навколишнього середовища та забезпечення дотримання захисту екологічних прав громадян.

Однією зі сфер, де екологічна інформація займає важливе місце є сфера надання туристичних послуг. Обов'язок надання інформації під час надання туристичних послуг про стан навколишнього природного середовища міститься як у загальнодержавних так і у локальних. Зокрема, Закон України «Про туризм» у ст. 19–1 передбачається, що «до укладення договору на туристичне обслуговування споживачеві туристичного продукту надається інформація про стан навколишнього природного середовища, санітарного та епідеміологічного благополуччя» [8].

Ст. 25 вищенаведеного нормативно-правового акту закріплює права та обов'язки туристів і екскурсантів, серед яких право на необхідну й достовірну інформацію про правила в'їзду до країни (місця) тимчасового перебування, а також виїзду з країни (місця) тимчасового перебування й перебування там, про звичаї місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти туристичного показу, що знаходяться під особливою охороною, стан навколишнього середовища [8].

Окрім загальних норм права, обов'язок надавати інформацію та право отримувати інформацію міститься в договорах, які укладаються між туроператором

та турагентом і між туристом та туристичною компанією. Зокрема передбачається, що туроператор (діючи безпосередньо або через турагента) зобов'язаний надати повну та достовірну інформацію про умови надання туристичних послуг відповідно до чинного законодавства України, зокрема звичаї місцевого населення, пам'ятки природи, історії, культури та інші об'єкти туристичного показу, що знаходяться під особливою охороною, стан навколишнього природного середовища, санітарну та епідеміологічну обстановку.

Турист також підписуючи договір, засвідчує отримання від туроператора/турагента інформації про стан навколишнього природного середовища, санітарного та епідеміологічного благополуччя туристичного продукту. Отже, у сфері надання туристичних послуг, питання надання інформації про стан навколишнього природного середовища займає важливе місце, що визначено в нормативно-правових актах та актах договірної характеру.

ВИСНОВКИ

Важливим інструментом забезпечення права громадян на охорону здоров'я від несприятливого впливу навколишнього середовища є право на інформацію про фактори, які впливають на здоров'я, зокрема право на інформацію про стан довкілля. Законодавче закріплення даного права міститься у численних правових актах як національного, так і міжнародного характеру.

Під екологічною інформацією доцільно розуміти відомості про навколишнє середовище, про діяльність, яка негативно впливає (або що може впливати) на навколишнє середовище й організм людини, а також відомості про заходи з охорони навколишнього середовища та забезпечення дотримання захисту екологічних прав громадян.

Однією зі сфер, в якій екологічна інформація займає важливе місце, є сфера надання туристичних послуг, у зв'язку з чим обов'язок надавати інформацію та право отримувати інформацію міститься в договорах, які укладаються між туроператором та турагентом і між туристом та туристичною компанією.

Список використаних джерел

1. Черных А.В. Обеспечение безопасности автоматизированных информационных систем. *Советское государство и право*. 1980. № 6. С. 116.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды). М., 1998. 688 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/brinchuk1998.htm
5. Директива 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2003 р. про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви Ради 90/313/ЄС. *Офіційний вісник ЄС, L 41*. 2003. С. 26–32.
6. Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція, ратифіковано Законом України від 06.07.1999 № 832–XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
7. Мишанин К.С. Конституционное право человека и гражданина на благоприятную окружающую среду: гарантии и защита в законодательстве Российской Федерации: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Москва, 2005. 27 с.
8. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_1995_09_15/Z950324.html

References

1. Chernykh A.V. Ensuring the security of automated information systems. *Soviet state and law*. 1980. №. 6. pp. 116–120 (in Russian).
2. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of 28.06.1996 № 254k / 96–VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (in Ukrainian).
3. On environmental protection: Law of Ukraine of 25.06.1991 № 1264–XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (in Ukrainian).
4. Brinchuk M.M. Ecological law (environmental law). Moscow, 1998. 688 p. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/brinchuk1998.htm (in Russian).
5. Directive 2003/4 / EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313 / EEC. *Official Journal of the EU, L 41*. 2003. p. 26–32.
6. On access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters: the Convention, ratified by the Law of Ukraine of 06.07.1999 № 832–XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (in Ukrainian).
7. Mishanin K.S. The constitutional right of a person and a citizen to a favorable environment: guarantees and protection in the legislation of the Russian Federation: author's abstract ... PhD in legal sciences. Moscow, 2005. 27 p. (in Russian).
8. On tourism: Law of Ukraine № 324/95–VR of 15.09.1995. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_1995_09_15/Z950324.html (in Ukrainian).

Iryna RYZHUK

PhD in Legal Sciences, Associate Professor of department, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5916-3774>
e-mail: irina.ryzhuk.vl@gmail.com

Alla IVANOVSKA

Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of department, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8608-5030>
e-mail: ivanovskaalla@gmail.com

Iryna LYTVYENKO

PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4948-1293>
e-mail: lytvynenko380@gmail.com

CONSTITUTIONAL RIGHT TO INFORMATION ON THE STATE OF THE ENVIRONMENT IN THE PROVISION OF TOURIST SERVICES

The paper proves that one of the means of ensuring the right of citizens to health care from the adverse effects of the environment is the right to information about the factors that affect health. It is noted that reliable information about the state of the environment is the basis for the formation of an effective environmental policy of the state. In this regard, it is argued that a society with a high level of informatization is able to successfully solve both economic and environmental problems. In connection with the above, the importance of issues related to the exercise of the right to information about the state of the environment is highlighted. The state of consolidation of the right to information on the state of the environment and the natural environment in national regulations is analyzed. The content of ecological information contained in acts of international character is outlined. The problem of the ratio of ecological information and information about the state of the environment is determined. Environmental information includes information on the state of the environment, however, given the legislative definition of the environment, which covers a wide range of elements related to the conditions of human existence, it is proved that the concept of "environment" is broader in meaning than "environment". In summary, the proposed definition of "environmental information" is information about the environment, about activities that adversely affect (or may affect) the environment and the human body, as well as information on measures to protect the environment and ensure compliance with environmental rights. The agreements concluded between the tour operator and the travel agent and between the tourist and the travel company when providing travel services define the obligation to provide information and the right to receive information about the state of the environment.

Keywords: right to information, ecological information, environment, environment, tourist services